

DE BEDIENDE, DE FIKSER & DE HUURDERS

Boeken van Bernard Malamud verschenen bij Meulenhoff:

De favoriet (roman, 1965)

De verhalen (1986)

Salzman, de huwelijksmakelaar (roman, 1974)

De gratie Gods (roman, 1984)

De fikser (roman, 1981)

De levens van Dubin (roman, 1981)

De huurders (roman, 1987)

De bediende (roman, 1988)

Alle verhalen (2008)

De fikser (roman, 2016)

Bernard Malamud

DE BEDIENDE

Vertaald door Else Hoog

DE FIKSER

Vertaald door M. en L. Coutinho

DE HUURDERS

Vertaald door Else Hoog

MEULENHOFF

Eerste druk omnibus 2019

De bediende

Eerste druk 1988, tweede druk 2019

Oorspronkelijke titel *The Assistant*

© 1957 Bernard Malamud

©1988 Nederlandse vertaling Else Hoog en Meulenhoff Boekerij bv, Amsterdam

De fikser

Eerste druk 1967, vijfde druk 2019

Oorspronkelijke titel *The Fixer*

© 1966 Bernard Malamud

© 1986 Nederlandse vertaling © 1981, 2003 M. en L. Coutinho en Meulenhoff Boekerij bv, Amsterdam

De huurders

Eerste druk 1972, derde druk 2019

Oorspronkelijke titel *The Tenants*

© 1971 Bernard Malamud

© 1972 Nederlandse vertaling Else Hoog en Meulenhoff Boekerij bv, Amsterdam

ISBN 978-90-290-9337-8

ISBN 978-94-023-1262-1 (e-book)

NUR 302

Omslagontwerp: Zeno

Omslagbeeld: © Bettmann/Getty Images

Vormgeving binnenwerk: Adriaan de Jonge

Niets uit deze uitgave mag openbaar worden gemaakt door middel van druk, fotokopie, internet of op welke andere wijze ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Inhoud

De bediende 9

De fikser 247

De huurders 569

DE BEDIENDE

*Voor Ann,
uit liefde*

Het was begin november, dus buiten was het nog donker, ook al was de nacht voorbij, maar het verbaasde de kruidenier dat de wind al zo klauwde. Hij smet hem zijn voorschot in het gezicht toen hij zich naar de twee melkkratten bij de stoerprand bukte. Hijgend sleepte Morris Bober de zware kisten naar de deur. In de portiek stond een grote bruine zak met harde broodjes, met ernaast de kleumende, grijs-harige Poolse met het zure gezicht, die er eentje wilde hebben.

‘Hoe komt u zo laat?’

‘Tien over zes,’ zei de kruidenier.

‘Het is koud,’ klaagde ze.

Hij draaide de sleutel om in het slot en liet haar binnen. Gewoonlijk zoude hij eerst de melk naar binnen en stak de gaskachels aan, maar de Poolse was ongeduldig. Morris schudde de zak met broodjes leeg in een mand van metaaldraad op de toonbank en zocht er een zonder maanzaad voor haar uit. Hij sneed het doormidden en deed er een wit pakpapiertje omheen. Ze stopte het broodje in haar boodschappennet en legde drie centen op de toonbank. Hij sloeg het bedrag aan op de rumoerige oude kassa, streek de zak waar de broodjes in hadden gezeten glad, borg hem weg, haalde de melk binnen en zette de flessen onder in de koelkast. Hij stak de gaskachel voor in de winkel aan en liep toen naar achteren om de andere aan te steken.

Hij warmde koffie op in een zwartgeblakerde, geëmailleerde pan en dronk ervan, terwijl hij op een broodje kauwde zonder te proeven wat hij at. Toen hij had opgeruimd begon hij te wachten; hij wachtte op Nick Fuso, de huurder van boven, een jonge monteur die in een garage in de buurt werkte. Nick kwam iedere ochtend om een uur of zeven voor twintig cent ham en een brood halen.

Maar de winkeldeur ging open en er kwam een meisje van tien binnen met een mager gezichtje en opwinding in haar ogen. Zijn hart verheugde zich niet over haar komst.

‘Een pond boter, een roggebrood en een klein flesje ciderazijn, en mijn moeder vraagt of u het tot morgen wil opschrijven,’ zei ze snel.

Hij kende de moeder. ‘Ik schrijf niets meer op.’

Het meisje barstte in tranen uit.

Morris gaf haar een kwart pond boter, het brood en de azijn. Hij zocht een met potlood beschreven plekje op de versleten toonbank op, in de nabijheid van de kassa, en noteerde een bedrag bij ‘dronken vrouw’. Het totaal bedroeg nu \$ 2.03 en hij maakte zichzelf niet wijs dat hij er ooit een cent van zou zien. Maar als Ida een nieuw bedrag zag staan zou ze beginnen te zeuren, dus veranderde hij het terug in \$ 1.61. Zijn gemoedsrust – het kleine beetje dat hij had – was hem wel tweeënveertig cent waard.

Hij ging op een stoel bij de ronde houten tafel achter in de winkel zitten en keek met opgetrokken wenkbrauwen de Joodse krant door die hij de vorige dag al grondig had gelezen. Van tijd tot tijd keek hij afwezig door het vierkante, ruitloze raam in de muur om te zien of er toevallig iemand binnen was gekomen. Het gebeurde weleens dat hij van zijn krant opkeek en tot zijn schrik een zwijgende klant voor de toonbank zag staan.

Nu leek de winkel op een lange, donkere tunnel.

De kruidenier zuchtte en wachtte. In wachten was hij niet goed, vond hijzelf. Als de tijden slecht waren werd tijd iets kwalijks dat stierf terwijl hij zat te wachten, zodat de stank in zijn neus bleef hangen.

Een arbeider kwam voor vijftien cent een blikje Noorse sardines van het merk King Oscar kopen.

Morris ging weer verder met wachten. In eenentwintig jaar was er maar weinig aan de winkel veranderd. Twee keer had hij de hele zaak geschilderd en één keer had hij nieuwe schappen bij laten maken. Van de ouderwetse dubbele ramen aan de voorkant had een timmerman één groot raam gemaakt. Tien jaar geleden was het uithangbord naar beneden gevallen, maar hij had het nooit vervangen. Toen de zaken eens een tijdje goed gingen had hij de houten ijskast laten slopen en een nieuwe witte koelvitrine genomen. Die vitrine stond voorin, op één lijn met de oude toonbank, en hij leunde er vaak tegen wanneer hij uit het raam stond te staren. Verder was de winkel onveranderd. Jaren geleden was het eigenlijk meer een delicatessenzaak geweest; hoewel hij nog altijd wat delicatessen in huis had, was het nu meer een armetierige kruidenierswinkel.

Er ging een halfuur voorbij. Toen Nick Fuso niet kwam opdagen stond Morris op en posteerde zich bij het raam aan de straat, achter de grote kartonnen reclame van de bierfabriek in de overigens lege etalage. Na een tijdje ging de huisdeur open en kwam Nick naar buiten in een dikke, groene, handgebreide trui. Hij draafde weg, de hoek om, en keerde even later terug met een zak levensmiddelen in zijn armen. Morris stond nu duidelijk zichtbaar voor het raam. Nick zag hoe zijn gezicht stond, maar keek niet lang. Hij rende naar binnen en probeerde het te doen voorkomen alsof het de wind was die hem opjoeg. De deur viel met een klap achter hem dicht, een lawaaïge deur.

De kruidenier tuurde de straat in. Hij verlangde er vluchtig naar ook weer eens buiten te kunnen zijn, net als vroeger toen hij klein was – nooit binnen – maar het bulderen van de wind beangstigde hem. Hij overwoog weer eens hoe het zou zijn als hij de winkel verkocht, maar wie wilde hem kopen? Ida hoopte nog altijd dat ze een koper zouden vinden. Elke dag hoopte ze. Die gedachte ontlokte hem een grimmige glimlach, hoewel hij niet in de stemming was om te lachen. Het was een onmogelijk idee, dus probeerde hij het uit zijn hoofd te zetten. Toch kwam het wel voor dat hij naar de achterkamer ging, zich een plens koffie inschonk en prettig mijmerde over verkopen. Maar stel dat het door een wonder zover kwam, waar moest hij dan naartoe, waarnaartoe? Hij beleefde een moment van ongerustheid terwijl hij zichzelf in gedachten zonder dak boven zijn hoofd zag. Daar stond hij, in weer en wind, drijfnat als het regende en de sneeuw bevroor op zijn hoofd. In geen eeuwigheid was hij een hele dag in de buitenlucht geweest. Als jongetje altijd aan het hollen door de modderige dorpsstraten met karrensporen of door de weilanden, of met de andere jongens aan het zwemmen; maar als man, in Amerika, zag hij de hemel bijna nooit. Ja, heel in het begin, toen hij met een paard-en-wagen reed, maar sinds zijn eerste winkel niet meer. In een winkel was je levend begraven.

De melkboer reed voor in zijn vrachtwagen en kwam naar binnen gerend, een stier, om zijn lege flessen op te halen. Hij zeulde een kist naar buiten en keerde terug met twee kwart liters room. Toen kwam Otto Vogel, de vleesleverancier, een ruig besnorde Duitser met een gerookte leverworst en een streng knakworstjes in zijn vettige vleesmand. Morris betaalde de leverworst contant; hij wilde niet in het krijt staan bij een Duitser. De knakworstjes nam Otto weer mee. De

broodbezorger, die nieuw was in de wijk, ruilde drie oudbakken broden om voor drie verse en ging zonder een woord weg. Leo, de cakeman, wierp een haastige blik naar de verpakte cake boven op de koelkast en riep: 'Tot maandag, Morris.'

Morris zei niets.

Leo aarzelde. 'Het gaat overal slecht, Morris.'

'Hier het allerslechtst.'

'Tot maandag.'

Een jonge huisvrouw uit de buurt deed inkopen voor drieënzestig cent; een andere voor eenenveertig cent. Hij had zijn eerste dollar contant van die dag verdiend.

Breitbart, de lampenkoopman, zette zijn twee enorme dozen met gloeilampen neer en ging bedeesd de achterkamer binnen.

'Loop maar door,' moedigde Morris hem aan. Hij zette thee en schonk die in een dik glas, met een schijf citroen erin. De koopman liet zich met zijn bolhoed op en zijn jas aan in een stoel zakken en sloeg de hete thee met wippende adamsappel achterover.

'En hoe gaat het nou?' vroeg de kruidenier.

'Slappe boel,' zei Breitbart schouderophalend.

Morris zuchtte. 'Hoe is het met je jongen?'

Breitbart knikte afwezig, pakte de Joodse krant en begon te lezen. Na tien minuten stond hij op, krabde zich over zijn hele lichaam, tilde de twee grote dozen die met een stuk waslijn aan elkaar waren gebonden over zijn magere schouders en ging weg.

Morris keek hem na.

De wereld lijdt. Hij voelde iedere schmerz.

Tussen de middag kwam Ida beneden. Ze had het hele huis schoon-gemaakt.

Morris stond voor de verschoten divan uit het raam te kijken, naar de achtertuinen. Hij had aan Ephraïm zitten denken.

Zijn vrouw zag zijn vochtige ogen.

'Hou toch een keer op daarmee.' De hare werden ook vochtig.

Hij liep naar de gootsteen, liet koud water in de kom van zijn handen lopen en stopte zijn gezicht erin.

'De Italiëner heeft vanochtend aan de overkant boodschappen gedaan,' zei hij terwijl hij zich afdroogde.

Ze was geïrriteerd. ‘Geef hem voor negenentwintig dollar vijf kamers en dan spuugt hij in je gezicht.’

‘Een woning zonder voorzieningen,’ hield hij haar voor.

‘Je hebt er gaskachels neergezet.’

‘Wie zegt dat hij spuugt? Dat heb ik niet gezegd.’

‘Heb je soms iets lelijks tegen hem gezegd?’

‘Ik?’

‘Waarom gaat hij dan naar de overkant?’

‘Waarom? Ga het hem vragen,’ zei hij nijdig.

‘Hoeveel heb je verdiend tot nu toe?’

‘Niet de moeite.’ Ze wendde zich af.

Hij streek zonder erbij na te denken een lucifer af en stak een sigaret op.

‘Hou toch op met dat gerook,’ zeurde ze.

Hij nam snel een trek, knipte de as weg met zijn duimnagel en stopte de peuk snel weg in zijn broekzak, onder zijn voorschoot. Hij begon te hoesten van de rook. Hij hoestte rauw en zijn gezicht werd zo rood als een tomaat. Ida hield haar handen tegen haar oren. Ten slotte hoestte hij een klodder slijm op en veegde eerst zijn mond en toen zijn ogen af met zijn zakdoek.

‘Sigaretten,’ zei ze bitter. ‘Waarom luister je niet naar wat de dokter zegt?’

‘Dokters,’ zei hij.

Later viel het hem op dat ze haar mooie jurk aan had. ‘Is het feest vandaag?’

Ida zei een beetje beschaamd: ‘Ik dacht bij mezelf, misschien komt vandaag de koper wel.’

Ze was eenenvijftig, negen jaar jonger dan hij, en haar dikke haar was nog bijna helemaal zwart. Maar ze had rimpels in haar gezicht en haar benen deden pijn als ze lang moest staan, hoewel ze tegenwoordig schoenen met steunzolen droeg. Die ochtend was ze boos wakker geworden omdat de kruidenier haar al die jaren geleden uit een Joodse buurt hiernaartoe had meegesleept. Tot op de dag van vandaag miste ze haar vroegere kennissen en landsleit – allemaal kwijtgeraakt ter wille van die waardeloze parnose. Dat was al erg genoeg, maar behalve het isolement waarin ze leefden waren het ook hun eindeloze geldzorgen die haar bitter maakten. Ze deelde het lot van de kruidenier on-

willig, hoewel ze dat niet liet blijken en haar misnoegen niet verder ging dan gezeur – uit schuldgevoel omdat ze hem had overgehaald kruidenier te worden toen hij in de eerste klas van de middelbare avondschool zat en zei dat hij apotheker wilde worden. Hij was, door de jaren heen, een man die moeilijk in beweging te krijgen was. In het verleden had ze soms nog tegen hem op gekund, maar nu was zijn gelatenheid te zwaar voor haar.

‘Ja, volgend jaar met Poerim komt die koper zeker,’ gromde Morris.

‘Net of jij alles weet. Karp heeft hem opgebeld.’

‘Karp,’ zei hij met weerszin. ‘Waar heeft hij dan opgebeld – die krent?’

‘Hier.’

‘Wanneer?’

‘Gisteren. Jij sliep.’

‘Wat zei hij?’

‘Dat er een winkel te koop is – jouw winkel, goedkoop.’

‘Hoe bedoel je goedkoop?’

‘De sleutel is niets meer waard. De voorraden en het meubilair, dat die ook niets meer waard zijn. Drieduizend misschien, misschien nog minder.’

‘Ik heb vier betaald.’

‘Ja, twintig jaar geleden,’ zei ze geïrriteerd. ‘Verkoop dan niet, laat dan veilen.’

‘Wil hij het huis erbij?’

‘Dat weet Karp niet. Misschien.’

‘Praatjesmaker. Stel je voor, een man, dat ze die in de afgelopen drie jaar vier maal hebben beroofd en dat die nog steeds geen telefoon neemt. Wat hij zegt, daar koop ik niets voor. Hij heeft me beloofd dat hij geen kruidenier om de hoek zal nemen en wat zet hij erin – een kruidenier. Waarom komt hij bij me aan met kopers? Waarom heeft hij niet gezorgd dat die Duitser om de hoek niet kwam?’

Ze zuchtte. ‘Hij probeert je nu te helpen omdat hij medelijden met je heeft.’

‘Wat moet ik met zijn medelijden?’ zei Morris. ‘Wat moet ik met hem?’

‘En waarom ben jij niet zo verstandig geweest om van je kruidenierswinkel een drankwinkel te maken toen de vergunningen werden uitgegeven?’

‘Had ik geld om voorraad in te slaan?’

‘Wie niet heeft moet niet praten.’

‘Een zaak voor drankorgels.’

‘Een zaak is een zaak. Wat Julius Karp hiernaast op één dag verdient, komt bij ons in geen twee weken binnen.’

Maar Ida zag dat hij kwaad was en begon over iets anders.

‘Ik heb gezegd, je moest de vloer in de olie zetten.’

‘Ben ik vergeten.’

‘Ik heb het je speciaal gevraagd. Was hij nu droog geweest.’

‘Doe ik straks wel.’

‘Straks lopen de klanten met hun voeten door de olie en maken alles vuil.’

‘Welke klanten?’ schreeuwde hij. ‘Wat voor klanten? Wie komt hier nog?’

‘Ga maar,’ zei ze kalm. ‘Ga naar boven, slapen. Ik zet hem zelf wel in de olie.’

Maar hij pakte de bus met olie en de zwabber en oliede de vloer tot er een donkere gloed over het hout lag. Er was niemand geweest.

Ze had zijn soep klaargemaakt. ‘Helen is vanochtend de deur uitgegaan zonder ontbijt.’

‘Ze had geen honger.’

‘Er zit haar iets dwars.’

Sarcastisch zei hij: ‘Wat zit haar dwars?’ Doelend op de winkel, zijn gezondheid, dat haar schamele salaris voornamelijk gebruikt werd om de hypotheek op het huis te betalen; dat ze had willen studeren en in plaats daarvan werk was gaan doen waar ze niet van hield. Een kind van haar vader, geen wonder dat ze geen trek in eten had.

‘Als ze maar trouwt,’ mompelde Ida.

‘Dat gebeurt wel.’

‘Maar gauw.’ Ze was op het randje van tranen.

Hij gromde iets.

‘Ik begrijp niet dat ze niet meer met Nat Pearl omgaat. De hele zomer waren ze samen als een verliefd stel.’

‘Een dikdoener.’

‘Op een dag zal hij een rijke advocaat zijn.’

‘Ik mag hem niet.’

‘Louis Karp vindt haar ook aardig. Ik wou dat ze hem een kans geeft.’

‘Een stomkop,’ zei Morris. ‘Net als zijn vader.’

‘Iedereen is een stomkop, behalve Morris Bober.’

Hij staarde naar de achtertuinen.

‘Eet toch door en ga naar bed,’ zei ze ongeduldig.

Hij at zijn soep op en ging naar boven. Naar boven gaan was makkelijker dan naar beneden gaan. In de slaapkamer trok hij met een zucht de zwarte rolgordijnen naar omlaag. Hij sliep al half, zo prettig was het vooruitzicht. Slaap was het enige dat hem werkelijk verkwikte; gaan slapen wond hem op. Morris deed zijn voorschoot en zijn das af en zijn broek uit en legde alles op een stoel. Zittend op de rand van het doorgezakte, brede bed maakte hij de veters van zijn misvormde schoenen los en schoof in overhemd, lange onderbroek en witte sokken onder de koude dekens. Hij duwde zijn oog in het kussen en wachtte het moment af dat hij het warm zou krijgen. Hij kroop op de slaap toe. Maar Tessie Fuso was boven zijn hoofd aan het stofzuigen en hoewel hij het voorval uit zijn hoofd trachtte te zetten, moest de kruidenier toch aan Nicks bezoek aan de Duitser denken en voelde zich ellendig op het randje van de slaap.

Hij dacht aan de slechte tijden die hij was doorgekomen, maar nu waren de tijden slechter dan in het verleden; nu waren ze onmogelijk. Zijn winkel was altijd marginaal geweest, vandaag wat beter, morgen wat minder – zoals de wind woei. Van de ene dag op de andere konden de zaken zo slecht gaan dat het pijn deed; maar in de regel trokken ze langzaam weer aan – soms leek dat wel een eeuwigheid te duren – en dan ging het weer beter, niet zoveel beter dat het *goed* ging, maar in elk geval niet slecht. Toen hij de kruidenierswinkel pas gekocht had liep die redelijk voor deze buurt; de loop was eruit geraakt naarmate de buurt achteruitging. Toch had hij nog maar een jaar geleden een bestaan bij elkaar kunnen scharrelen als hij zeven dagen in de week zestien uur per dag open was. Wat voor bestaan? Een bestaan; je bestond. Nu was hij, hoewel hij dezelfde zware dagen maakte, een faillissement nabij en zijn geduld was kapot. In het verleden had hij de slechte tijden op een of andere manier weten door te komen wanneer ze kwamen, en als de tijden weer beter werden, dan werden ze dat voor hem tot op zekere hoogte ook. Maar sinds H. Schmitz tien maanden geleden aan de overkant van de straat was gekomen, waren alle tijden slecht.

Vorig jaar had een failliete kleermaker, een arme man met een zieke vrouw, zijn winkel gesloten en was weggegaan, en vanaf het moment dat de winkel leegkwam had Morris een knagende ongerustheid gevoeld. Hij was aarzelend naar Karp gegaan, die eigenaar van het huis was, en had hem gevraagd of hij alsjeblieft wilde zorgen dat er geen kruidenier in kwam. In een buurt als deze was eentje meer dan genoeg. Als zich er nog een tussen wist te wurmen zouden ze allebei honger lijden. Karp antwoordde dat het een betere buurt was dan Morris wilde geloven (voor schnaps dan, dacht de kruidenier), maar hij beloofde dat hij een andere kleermaker voor de winkel zou zoeken, of een schoenmaker. Dat zei hij, maar de kruidenier geloofde hem niet. Toch gingen er weken voorbij en de winkel stond nog altijd leeg. Hoewel Ida zijn zorgen wegwuifde slaagde Morris er niet in zijn onderliggende angst te overwinnen. Toen verscheen er op een dag, precies zoals hij dag in dag uit verwacht had, een bordje in de lege etalage waarop de komst van een nieuwe, luxe delicatessen-kruidenierszaak werd aangekondigd.

Morris holde naar Karp. ‘Wat heb je me aangedaan?’

De slijter haalde één schouder op en zei: ‘Je ziet toch zelf hoe lang die zaak al leegstaat. Wie betaalt mijn belasting? Maar jij hoeft je geen zorgen te maken,’ vervolgde hij, ‘want hij zal meer delicatessen verkopen en jij gaat meer levensmiddelen verkopen. Wacht maar, je zult zien dat hij je nieuwe klanten bezorgt.’

Morris kreunde; hij kende zijn lot.

Maar toen de dagen verstreken en de winkel nog altijd leegstond – hij leek zelfs leger – betrapte hij zich op de gedachte dat de nieuwe zaak er misschien niet zou komen. Misschien was die man wel van idee veranderd. Het kon toch dat hij gezien had wat een arme buurt dit was en dat hij niet meer aan een nieuwe zaak wilde beginnen. Morris had zin om aan Karp te vragen of hij het bij het juiste eind had, maar hij kon het niet verdragen zichzelf nog meer te vernederen.

Als hij ’s avonds zijn winkel had afgesloten liep hij vaak stiekem de hoek om en stak de stille straat over. De lege winkel, donker en verlaten, stond naast de drogisterij op de hoek; en als er niemand keek tuurde de kruidenier door het stoffige raam naar binnen en probeerde door de schaduwen heen te ontwaren of er iets aan de leegte was veranderd. Twee maanden bleef die hetzelfde en elke avond ging hij

opgelucht weg. Toen zag hij op een keer – nadat het hem was opgeval-
len dat Karp hem ontweek – dat er een web van nieuwe schappen was
ontsproten aan de muur achter in de winkel, en daardoor werd de
hoop waarin hij zich verschanst had kapotgeslagen.

Binnen enkele dagen strekten de schappen vele armen uit langs de
andere muren en al gauw was de hele winkel met al die nieuwe lagen
en uitsteeksels blinkend in de verf gezet. Morris beval zichzelf uit de
buurt te blijven, maar hij kon niet nalaten er elke avond naartoe te
gaan om te inspecteren, te taxeren en vervolgens in dollars te schat-
ten hoeveel schade hijzelf zou lijden. Terwijl hij stond te kijken vernie-
tigde hij elke avond in zijn hoofd wat er die dag tot stand was gebracht,
probeerde er weer niets van te maken, maar het werk vorderde te snel.
Elke dag bracht een rijke oogst aan nieuwe aanwinsten – gestroom-
lijnde toonbanken, het nieuwste type koelkast, neonverlichting, een
fruitstalletje, een verchromde kassa; toen arriveerde er een berg do-
zen en kratten van de groothandel, in alle mogelijke maten, en op een
avond stond er een onbekende in het witte licht, een magere Duitser
met op zijn Duits naar achteren gekamd haar en een uitgedoofde si-
gaar tussen zijn tanden, die de stille nachtelijke uren doorbracht met
het uitstallen van symmetrische rijen blikken, potten en glimmende
flessen, met kleurige etiketten. Hoewel Morris de nieuwe zaak haatte,
hield hij er merkwaardig genoeg ook van, zodat hij zijn eigen, ouder-
wetse werkomgeving soms verfoeide wanneer hij er binnenkwam; en
nu begreep hij waarom Nick Fusso die ochtend de hoek om was gerend
en de straat was overgestoken – om de nieuwheid van die andere zaak
te proeven en zich te laten bedienen door Heinrich Schmitz, een ener-
gieke Duitser die verkleed was als dokter, in een wit linnen jasje. En
een heleboel andere klanten van hem waren er ook naartoe gegaan en
weggebleven, zodat zijn eigen armzalige inkomsten gehalveerd wa-
ren tot het onmogelijke.

Morris deed zijn best om in slaap te vallen, maar het lukte niet en
hij had geen rust meer in bed. Na nog een kwartier besloot hij zich
maar aan te kleden en naar beneden te gaan, maar toen zweefde moei-
teloos en zonder verdriet het beeld van zijn zoon Ephraim, die al zo
lang bij hem weg was, zijn hoofd binnen en hij viel in een diepe, kalme
slaap.

Helen Bober perste zich tussen twee vrouwen op een bank in de ondergrondse, en ze was aan de laatste bladzijde van een hoofdstuk bezig toen de man die voor haar stond verdween en er een ander in zijn plaats verscheen; zonder opkijken wist ze dat het Nat Pearl was. Ze wilde verder lezen maar kon niet en sloeg haar boek dicht.

‘Hallo, Helen.’ Nats gehandschoende hand tikte tegen een nieuwe hoed. Hij deed vriendelijk maar hield als altijd iets achter – zijn toekomst. Hij had een dik juridisch handboek bij zich, dus ze was blij dat ze zelf ook bescherming genoot van een boek. Maar niet genoeg bescherming, want ze had ineens het gevoel dat haar hoed en haar jas er armoedig uitzagen, en dat was maar verbeelding, want ze konden er nog best mee door.

‘*Don Quichot?*’

Ze knikte.

Hij leek geïmponeerd en zei vervolgens op gedempte toon: ‘Ik heb je een hele tijd niet gezien. Waar heb je gezeten?’

Ze bloosde onder haar kleren.

‘Heb ik je ergens mee gekrenkt?’

De beide vrouwen naast haar leken stokdoof. De ene had een rozenkrans in haar plumpe hand.

‘Nee.’ Die krenking had ze zichzelf aangedaan.

‘Wat is er dan?’ Nats stem klonk zacht, zijn grijze ogen keken geërgerd.

‘Niets,’ mompelde ze.

‘Hoezo niets?’

‘Jij bent jij en ik ben ik.’

Hij dacht even na en zei toen: ‘Ik ben niet zo goed in orakeltaal.’

Maar ze vond dat ze genoeg had gezegd.

Hij probeerde het op een andere manier. ‘Betty vroeg nog naar je.’

‘Doe haar de groeten.’ Hoewel ze het niet zo bedoelde klonk het grappig, want ze woonden allemaal in hetzelfde blok, met maar één huis ertussen.

Met strakke kaken sloeg hij zijn boek open. Zij las verder in het hare en verborg haar gedachten achter de capriolen van een krankzinnige, totdat haar herinneringen hem uit de weg duwden en ze verstrikt raakte in zomerse taferelen die ze het liefst ongedaan had willen maken, hoewel ze dol was op dat jaargetijde; maar hoe kon je ongedaan

maken wat je in de herfst nogmaals had gedaan, willig en onwillig tegelijk? Ze had, dacht ze, zonder spijt afstand gedaan van haar maagdelijkheid, maar tot haar verbazing werd ze gekweld door gewetenswroeging, of was het teleurstelling omdat ze beneden haar verwachtingen werd gewaardeerd? Nat Pearl, getalenteerd en ambitieus, een knappe man met een gleufje in zijn kin, had zonder al te veel moeite met iemand naar bed gewild en zij, half verliefd, had hem zijn zin gegeven en dat had haar berouwd. Niet de daad zelf, maar dat het zo lang had geduurd voordat ze besepte hoe weinig hij wilde. Niet haar, Helen Bober.

Waarom zou hij ook? – Columbia magna cum laude, nu bezig aan zijn tweede jaar rechten, en zij met enkel middelbare school en één jaar avonduniversiteit, waarin ze voornamelijk punten voor literatuur had gehaald; hij met uitstekende vooruitzichten, rijke vrienden ook, aan wie hij haar nooit had voorgesteld; zij net zo arm als haar naam klonk, met weinig dat een betere toekomst beloofde. Ze had zich meer dan eens afgevraagd of ze hem haar gunsten had geschonken om aanspraken op hem te kunnen doen gelden. Maar altijd weer verwierp ze dat. Ze had genot gewild, dat was zo, maar meer dan dat – respect voor de geefster van wat zij te geven had, en ze had gehoopt dat begeerte meer zou worden dan dat alleen. Ze wilde, daar kwam het op neer, een toekomst in de liefde. Genot had ze er zeker wel aan beleefd, en de vrijheid van die fundamentele intimiteit met een man had ze ervaren als iets zeer ontroerends. Hoewel ze naar meer verlangde, wilde ze dat krijgen zonder later door haar geweten of haar trots te worden geplaagd, zonder gevoel van verspilling. Dus beloofde ze zichzelf dat het de volgende keer andersom zou gebeuren; eerst liefde van twee kanten, dan met elkaar naar bed, misschien moeilijker voor de zenuwen, maar als herinnering makkelijker. Zo had ze geredeneerd totdat ze op een avond in september een bezoekje wilde brengen aan Nats zusje Betty en, toen ze alleen hem thuis trof, nogmaals gedaan had wat ze zichzelf beloofd had niet meer te zullen doen. Naderhand vocht ze tegen haar zelfhaat. Sinds die dag, tot vandaag toe, had ze Nat Pearl gemeden zonder hem te vertellen waarom.

Twee stations voor hun halte sloeg Helen haar boek dicht, stond zwijgend op en stapte uit. Toen de trein wegreed ving ze vanaf het peron een glimp op van Nat, die onverstoorbaar lezend voor haar lege

plaats stond. Ze liep verder met een gevoel van ontbering, verlangend, niet verlangend, niet gelukkig.

Ze ging de trap op, liep het park in door de zijingang en nam ondanks de snijdende wind en haar versleten jas de langste weg naar huis. De kale bomen maakten haar droevig om wat komen ging. Ze treurde omdat het nog zo lang zou duren voor het lente werd en ze vreesde de eenzaamheid die de winter zou brengen. Ze wilde dat ze een andere weg had genomen en liep het park weer uit terwijl ze onderzoekend in de gezichten van onbekenden keek, hoewel ze het zelf niet kon uitstaan dat ze haar aanstaarden. Ze liep in hoog tempo over de Parkway en keek afgunstig in de verlichte diepten van vrijstaande huizen, waarvan ze zonder enige reden behalve ervaring wist dat het niet voor haar was weggelegd er ooit te zullen wonen. Ze beloofde zichzelf dat ze elke cent die ze kon wegleggen zou sparen en dat ze de volgende herfst aan een avondstudie op NYU zou beginnen.

Toen ze bij haar eigen straat kwam, een rij verbleekte gele bakstenen huisjes met stokoude winkels beneden en twee woonverdiepingen erboven, slikte Sam Pearl juist een geeuw in terwijl hij zijn hand in de etalage van zijn snoepwinkel stak om het licht aan te doen. Hij gaf een ruk aan het touwtje en het doffe schijnsel van de met vliegenpoep bespikkelde ballon viel op haar neer. Helen versnelde haar pas. Sam, een gewezen taxichauffeur die altijd tot een praatje bereid was, een dikke, kauwgom kauwende man met een dubbelfocusbril, lachte breed tegen haar, maar ze deed alsof ze hem niet zag. Hij zat het grootste deel van de dag over formulieren van de paardenrennen gebogen, die hij op de toonbank bij de fristapinstallatie uitspreidde, rokend en kauwgom kauwend terwijl hij slordig de namen van paarden onderstreepte met een stompe potlood. Hij verwaarloosde de winkel; Goldie, zijn vrouw, was het werkpaard, maar ze klaagde zelden omdat Sam buitengewoon veel geluk had op de rennen en Nats universitaire studie met gemak had bekostigd voordat de beurzen begonnen binnen te stromen.

Om de hoek, achter de ruit met de vele flessen waarop in neon 'KARP wijnen en gedistilleerd' flikkerde, ving ze een glimp op van de corpulente Julius Karp met zijn ruige wenkbrauwen en zijn ambitieuze mond, waarmee hij denkbeeldig stof van een fles blies terwijl hij handig een halve liter van het een of ander in een papieren zak schoof,

op hetzelfde moment dat Louis, zijn zoon en opvolger, die nogal bolle ogen had en bezig was zijn nagels gruwelijk kort te knippen, opkeek en deze transactie een goedkeurend lachje waardig keurde. De Karps, de Pearls en de Bobers, wier huizen en winkels naast elkaar stonden zonder dat zijzelf elkaar na stonden, vormden samen het kleine Joodse segment van deze niet-Joodse buurt. Ze waren, eerst haar vader en toen Karp en Pearl, toevallig bij elkaar terechtgekomen op deze plek, waar geen andere Joden woonden, behalve aan de buitenkant van de wijk. Het ging hun geen van allen goed en ze waren te arm om naar elders te verhuizen, totdat Karp, met een schoenwinkel waarvan hij nauwelijks kon bestaan, nadat de drooglegging een fiasco was geworden en er drankvergunningen werden uitgegeven, op het briljante idee was gekomen om geld te lenen van een rijke oom met een witte baard en er een aanvraag. Tot verbazing van iedereen kreeg hij de vergunning, hoewel Karp, wanneer hem gevraagd werd hoe, vet knipoogde en geen antwoord gaf. Niet lang nadat goedkope schoenen dure flessen waren geworden begon hij, ondanks de armoede van de buurt – of misschien juist wel omdat de mensen er zo arm waren, dacht Helen – verbijsterend veel geld te verdienen en liet zijn dikke vrouw van de armetierige donkere woning boven de winkel verhuizen naar een groot huis aan de Parkway, waar ze bijna nooit de deur uitkwam – een huis compleet met een dubbele garage en een Mercury; en op hetzelfde moment dat Karp verandering bracht in zijn noodlot werd hij – als je haar vader het hoorde vertellen – wijs zonder verstand.

De kruidenier had daarentegen nooit verandering gebracht in zijn fortuin, tenzij gradaties van armoede verandering betekenden, want het geluk en hij waren, zo geen geboren vijanden, in elk geval geen goede vrienden. Hij zwoegde lange uren en was het toonbeeld van eerlijkheid – hij kon niet aan zijn eerlijkheid ontsnappen, die was de kern van zijn wezen; als hij bedrog zou plegen zou dat een explosie in zijn binnenste veroorzaken, en toch vertrouwde hij bedriegers – zette zijn zinnen nooit op het beetje dat een ander bezat en werd almaar armer. Hoe harder hij werkte – zijn gezwoeg was een vorm van tijd die tijd verslond – des te minder leek hij te hebben. Hij was Morris Bober en hij zou niet iemand kunnen zijn die fortuinlijker was. Met die naam had je geen duidelijk gevoel voor bezit, alsof je door je bloed en je achtergrond was voorbestemd om niets te bezitten of, als je door een